

Arbetslivskriminalitet – upplägg, verktyg och åtgärder, fortsatt arbete (SOU 2025:25)

Sammanfattning

- SKR välkomnar delegationens gedigna kartläggning och analys av arbetslivskriminella upplägg och av vissa näringsgrenar och yrken som bedöms medföra särskilt stora risker för samhället.
- SKR tillstyrker förslaget om en ny lag om lön och andra ersättningar för arbetstagare med arbetstillstånd.
- SKR tillstyrker förslaget om en förordning om samordnad vidareförmedling av registerinformation om företag.
- SKR är positiv till att myndigheter får erforderliga verktyg och förutsättningar för sina respektive uppdrag dels i syfte att motverka att arbetsgivare bryter mot arbetsrättsliga regelverk, dels i syfte att bidra till en marknad präglad av sund konkurrens.
- SKR delar delegationens bedömning att leverantörskontrollsutredningens förslag i SOU 2023:43 bör genomföras men konstaterar, liksom i SKR:s tidigare remissvar över nämnda utredning, att förslagen inte är tillräckliga.
- SKR delar delegationens bedömning att regeringen ytterligare bör se över de rättsliga förutsättningarna för kommuner, regioner, hel- och delägda bolag, andra kommunala organisationer samt inköpscentraler att genomföra ändamålsenliga leverantörsprövningar och kontroller i samband med upphandlingar.
- SKR delar delegationens bedömning att det bör utredas om näringsförbud ska kunna meddelas även på grund av andra regelöverträdelser jämfört med vad som gäller i dag.

Allmänna synpunkter

De upplägg som arbetslivskriminella aktörer ägnar sig åt blir alltmer avancerade och aktörerna blir också alltmer innovativa i att kringgå samhällets lagar och regler. Snabba, ändamålsenliga och effektiva verktyg som är träffsäkra över tid är därför centralt för att motverka

arbetslivskriminalitet. Arbetslivskriminalitet rör många samhällsområden vilket innebär att samhällets insatser behöver riktas brett och flera aktörer behöver delta och samverka i arbetet. Delegationen analyserar och behandlar förtjänstfullt ett stort antal områden och en stor mängd frågor och SKR delar de generella beskrivningarna kring behovet av en långsiktig planering, styrning och uppföljning samt vikten av att de verktyg som finns faktiskt används, att resurser tillförs och att information delas på ett ändamålsenligt sätt.

Utredningen diskuterar åtgärder i syfte att motverka att arbetsgivare bryter mot arbetsrättsliga regelverk och tillämpar anställningsvillkor som innebär otillbörliga konkurrensfördelar i förhållande till seriösa företag. Utredningen betonar klokt att utgångspunkten för en sådan diskussion ska vara att den svenska arbetsmarknadsmodellen värnas.

Delegationen analyserar specifika arbetslivskriminella upplägg i vissa näringsgrenar samt behandlar ett urval av reglerade yrken där arbetslivskriminalitet bedöms medföra särskilt stora risker i samhället. Ett sådant reglerat yrke som delegationen analyserar är läkare, där delegationen framhåller att utmaningarna i huvudsak handlar om upplägg som syftar till att lura det allmänna på pengar, vilket också kan resultera i bristande patientsäkerhet. Delegationen konstaterar att mer direkt kopplat till arbetslivskriminalitet det snarast handlar om felaktigt utfärdade sjukintyg, där delegationen konstaterar att IVO har ett tillsynsuppdrag. Delegationen föreslår inte några åtgärder i förhållande till läkare i det här skedet men ser behov av fortsatt analys i ett bredare perspektiv. SKR välkomnar sådant arbete och vill särskilt betona vikten av att inkludera representanter från regionerna i arbetet.

Kommuner och regioner kommer huvudsakligen i kontakt med de näringsgrenar och yrkesgrupper som delegationen berör som leverantörer eller underleverantörer i samband med upphandling av till exempel bygg- och anläggningsarbeten, vård- och omsorgstjänster samt transport och städtjänster. För kommuner och regioner är det ur många aspekter centralt att säkerställa god konkurrens och goda affärer. En del i detta är att kontrakten tilldelas seriösa leverantörer som efterlever regler och lagar vilket då inkluderar att förebygga och motverka arbetslivskriminalitet. Det är viktigt att upphandlande myndigheter får tillgång till den information som behövs för att undvika att tilldela kontrakt till oseriösa eller kriminella företag. Det är vidare centralt att genomföra ändamålsenlig och löpande uppföljning under avtalsperioden av hela leverantörskedjan. Kommuner och regioner lägger som regel en stor mängd resurser och fokus på kontroll och uppföljning men ytterligare verktyg som stöd i arbetet skulle behövas för att ge ökad kraft i arbetet (se mer under 6.14 nedan).

Delegationen har i tidigare betänkande *Arbetslivskriminalitet – myndighetssamverkan, en gemensam tipsfunktion, lärdomar från Belgien och gränsöverskridande arbetet* (SOU 2024:14) analyserat myndighetssamverkan mot arbetslivskriminalitet och vilka utvecklingsområden som finns. SKR lyfte i remissvaret (SKR2024/00594) att myndighetssamverkan bör prioriteras, att kommuner och regioner bör få samma rätt till information som statliga myndigheter och att brist på information hämnar samverkan och kontrollverksamheten. I sammanhanget kan nämnas delegationens förslag om en myndighetsgemensam tipsfunktion. SKR ställde sig positiva till inrättande av en sådan tipsfunktion men hade önskat att utredningen fört ett resonemang kring hur uppgifter ska delas från den föreslagna tipsfunktionen till aktuell kommun.

SKR begränsar sitt yttrande till de delar som har mer direkt bäring på kommuner och regioner. SKR kommenterar därför inte särskilt delegationens överväganden och förslag kring utökade möjligheter för myndigheter att använda sig av förbud, föreläggande och sanktioner i syfte att förbättra förutsättningarna för att bekämpa arbetslivskriminalitet. SKR kommenterar inte heller de föreslagna uppdragen till myndigheter för att fortsatt kunna bedriva ett långsiktigt arbete mot arbetslivskriminalitet. SKR är dock generellt positiv till att myndigheter ges effektiva verktyg och förutsättningar för sina respektive uppdrag, vilket kan bidra till en marknad präglad av sund konkurrens och vilket i sin tur underlättar för kommuner och regioner att genomföra goda affärer.

6.5 En ny lag om rätt lön för arbetstagare med arbetstillstånd

SKR tillstyrker att det införs en ny lag som ska gälla vid tvist om lön eller annan ersättning mellan en arbetsgivare och en utlänning som är eller har varit arbetstagare hos arbetsgivaren och som har eller har haft arbetstillstånd för det arbete som fordran i tvisten avser. Den föreslagna regleringen, som innebär en presumtion för att de uppgifter om till exempel lön som anges i anställningsavtalet ska anses vara de som gäller för anställningen, kan stärka utlänningens rätt samt motverka att arbetsgivare väljer att kring utlänningslagens krav genom upplägg med skuggavtal. SKR bedömer i likhet med delegationen att det kan minska utrymmet för leverantörer att konkurrera med seriösa och hederliga företag på ett osunt sätt. SKR delar vidare delegationens uppfattning att förslagen särskilt kan påverka riskbranscher som exempelvis bygg, transport och städ.

6.12 Systemet med personalliggare

I slutbetänkandet *Effektivare kontrollmöjligheter i systemen för rot, rut, grön teknik och personalliggare* (SOU 2024:61) föreslås att kravet på att

personalliggaren ska vara elektronisk ska gälla i samtliga näringsgrenar där personalliggare ska föras (dvs. bygg, fordonsservice, restaurang, frisörverksamhet och annan kropps- och skönhetsvårdsverksamhet, tvätterier samt livsmedels – och tobaksgrossistverksamhet). Det konstateras att elektroniska personalliggare bland annat är svårare att manipulera och allmänt är ett effektivare kontrollverktyg för Skatteverket. Betänkandet innehåller även andra förslag i syfte att effektivisera systemet med personalliggare och ge Skatteverket fler verktyg för sin kontroll.

Delegationen ställer sig bakom de förslag i SOU 2024:61. SKR instämmer i 2022 års skatteförfarandeutredning och i delegationens slutsatser och menar att kravet på elektroniska personalliggare kan förstärka systemet med personalliggare och bidra till att minska förekomsten av svartarbete samt att skapa sundare konkurrensförhållande.

6.13 Beställaransvar

SKR delar delegationens bedömning att ett utökat beställaransvar kan vara en bra åtgärd för att komma åt arbetskriminalitet. Att en sådan förändring kräver mer och djupare utredning håller SKR också med om. En sådan utredning behöver beakta att utökat ansvar innebär att det måste finnas tillgång till relevant och aktuell information från myndigheter om entreprenörer. Det är enligt SKR:s bedömning inte möjligt för kommuner och regioner eller andra aktörer i Sverige att göra de bedömningar av företag som motsvarande kan göra i Finland. En bredd av åtgärder behöver i så fall kombineras med ett utökat beställaransvar.

6.14 Leverantörskontroll vid offentlig upphandling

SKR delar delegationens bedömning att leverantörskontrollsutredningens förslag i SOU 2023:43 bör genomföras, men konstaterar liksom i SKR:s remissvar över nämnda utredning att förslagen inte är tillräckliga.

SKR delar delegationens bedömning att regeringen ytterligare bör se över de rättsliga förutsättningarna för kommuner och regioner att genomföra ändamålsenliga leverantörsprövningar och kontroller i samband med upphandlingar.

SKR har vidare bland annat i hemställan om åtgärder för att bekämpa välfärdsbrottslighet i offentlig upphandling som SKR tillsammans med Adda överlämnade till Regeringskansliet den 18 oktober 2024, och i hemställan om åtgärder för att förebygga, upptäcka och motverka välfärdsbrott inom hälso- och sjukvård som överlämnades till Regeringskansliet den 15 december 2023 påpekat vad som behövs för att komma tillrätta med välfärdsbrott, vari arbetslivskriminalitet kan inrymmas.

SKR har också lyft samma frågor och behov av åtgärder i flera remissvar, t.ex. rörande Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen SOU 2023:69.

6.15 Privat leverantörskontroll

SKR delar delegationens bedömning att även förutsättningarna för privata aktörer att inhämta information i syfte att granska och kontrollera leverantörer och underentreprenörer behöver förbättras. Att ökad tillgänglighet till information om leverantörer skapar större incitament och bättre förutsättningar för företag att välja seriösa leverantörer håller SKR med om. Problemet att vissa upphandlande myndigheter som till exempel kommunala bolag och inköpscentraler har svårigheter att få information lyfte SKR bland annat i hemställan från 2024 som ovan nämnts. SKR anser att även detta förslag kan leda till att oseriösa aktörer störs ut till fromma för seriösa dito som i sin tur leder till bättre affärer för såväl det allmänna som företagen.

SKR tillstyrker därför att den föreslagna förordningen om samordnad vidareförmedling av registerinformation om företag ska införas.

6.17 Åtgärder kopplade till bedrivande av verksamhet, Näringsförbud

SKR delar delegationens bedömning att näringsförbud kan vara ett effektivt verktyg för att motverka arbetslivskriminalitet och att det bör utredas om näringsförbud ska kunna meddelas även på grund av andra regelöverträdelser jämfört med vad som gäller i dag.

Sveriges Kommuner och Regioner

Anders Henriksson
Ordförande